

Asia: VN/30248/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi vankeuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset kommentit esityksestä

-

Yleiset kommentit esityksen tavoitteista

-

Toiminta vakavissa yhteiskunnallisissa häiriötilanteissa / vankiloiden toiminta

-

Toiminta vakavissa yhteiskunnallisissa häiriötilanteissa / yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpano

-

Vankiloita koskeva sääntely, esim. vankilan alueen määrittely

-

Vankilan osastoja koskeva sääntely / tehostetun valvonnan osastot

Rikosseuraamusala Talentia ry näkee esitetyt muutokset vankeuslain ja tutkintavankeuslain muutoksenhakuoikeudesta tehostetun valvonnan osastosijoittelua koskevaan päätökseen hyvänä kehityksenä.

Tehostetun valvonnan osastoilla työskentelyssä keskeistä on luottamuksen rakentaminen, mikä vaatii selkeyttä sovitussa ohjeissa sekä molemminpuolista ohjeistusten noudattamista. Muutoksenhakuoikeus tehostetun valvonnan osastosijoittelua koskevasta päätöksestä edistää parhaimmillaan avoimuutta ja selkeyttä päätökseen liittyvien perusteiden näkökulmasta.

Kuntoutumismahdollisuuksien näkökulmasta yhteiskunnan kiinnekohtien löytäminen yksilötasolla saattaa vaatia kokonaisvaltaista muutosta: koulutuksen hankkiminen, ihmissuhteiden tarkastelu, työllisyyden edistäminen, taloudellisen tilanteen nivominen lailliseen toimeentulon hankkimiseen, pysyvä asuminen, uusien taitojen opettelu kuten ongelmanratkaisutaidot, tunnetaidot, vuorovaikutustaidot, työelämän pelisäännöt, jne.

Realistiset mahdollisuudet edistää rangaistusajan suunnitelmia vaativat Rikosseuraamuslaitoksen moniammatillisen kuntoutushenkilöstön resurssien lisäämistä tämänhetkisestä tilanteesta. Luonnoksella todetaan, etteivät esityksessä ehdotetut lainmuutokset aiheuta merkittäviä välittömiä taloudellisia vaikutuksia Rikosseuraamuslaitokselle. Mikäli tehostetun valvonnan osastoille tosiasiallisesti tavoitellaan toiminta-ajan lisäämistä sekä toimintojen parempaa saavutettavuutta, Rikosseuraamusala Talentia ry näkee, että esitys on puutteellinen taloudellisten vaikutusten osalta.

Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiouudistuksen ajankohtaisessa tilannekuvassa on nähtävissä, että vastuuvirkamiesmallia ollaan muuttamassa siten, että erityisohjaajat toimisivat vankien vastuuvirkamiehinä 1.1.2027 alkaen. Esityksessä kuvataan, että tehostetun valvonnan osastosijoittelu tehtäisiin toistaiseksi voimassaolevaksi ja sijoitus tulisi peruuttaa, jos sen edellytyksen eivät enää täyttyisi. Tehostetun valvonnan osastosijoittelu nivoutuisi rangaistusajan suunnitelman päivittämiseen neljän kuukauden välein, eli mikäli henkilö olisi edistänyt rangaistusajan suunnitelmaansa ja irtaantua riittävässä määrin rikollisuudesta, hänen osastosijoittelunsa tulisi purkaa.

Rikosseuraamusala Talentia ry haluaa tuoda esiin, että osastosijoittelun yhteyden vahvistaminen rangaistusajan suunnitelmaan on hyvä kehityssuunta. Kuitenkin käytettävissä olevat resurssit ovat jo venytetty äärimmilleen: rangaistusajan suunnitelmien päivittäminen sekä osastoilla järjestettävän uusintarikollisuuteen vaikuttavan toiminnan toteuttaminen ovat molemmat vankiloiden erityisohjaajien tehtävänkuvissa, mikäli vastuuvirkamiesmalliin tulee organisaatiouudistuksen yhteydessä suunniteltu muutos. Rikosseuraamusala Talentia ry haluaa tuoda esiin huolen, että ilman merkittäviä lisäresursseja jää niin yksiköiden kuin yksittäisten virkamiesten varaan priorisoida työn arjessa näiden kahden lakisääteisten työtehtävän välillä.

Rikosseuraamusala Talentia ry haluaa nostaa esiin tuoreen opinnäytetyön Mekin päästään täältä joskus pois - Vankien kokemuksia tehostetun valvonnan osastolle sijoittamisen vaikutuksista (Merja Alakruuvi 2025), joka kuvaa tehostetun valvonnan osastojen vaikutuksia vankien hyvinvointiin. Opinnäytetyö tuo esiin näkökulmia osastojen toimintojen kehittämiseksi sekä mm. vaikutuksia sosiaalisiin suhteisiin ja toimintakyvyn ylläpitämiseen.

Rikosseuraamusala Talentia ry on samaa mieltä esityksen kanssa siitä, että osastoilla järjestettävä toiminta tulee suunnitella siten, että se tukee vankien tavoitetta irtaantua rikollisesta toiminnasta. Rikosseuraamusala Talentia ry näkee, että tehostetun valvonnan osastojen kehittämisessä korostuu Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstön määrä sekä moniammatillisen osaamisen tarve, jotta

rikollisesta toiminnasta irtaantumista pystytään tosiasiallisesti tukemaan. Resursseja sitoo myös se, että luodaan sekä ylläpidetään yhteistyöverkostoja ulkopuolisten palveluntuottajien kanssa.

Lähteet:

Alakruuvi, Merja (2025) ”Mekin päästään täältä joskus pois” Vankien kokemuksia tehostetun valvonnan osastolle sijoittamisen vaikutuksista. Laurea-ammattikorkeakoulu.

Vankilan osastoja koskeva sääntely / sopimusosastot

Rikosseuraamusala Talentia ry katsoo, että ehdotettu muutos Vankeuslaki 5 luvun 4 §:ään on ongelmallinen perusoikeusjärjestelmän näkökulmasta. Sopimusosastoihin pääsyn rajoittaminen tai niiden rakenteellinen heikentäminen vaikuttaa suoraan vangin tosiasiallisiin mahdollisuuksiin toteuttaa kuntoutumista, mikä on keskeinen osa vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon tarkoitusta.

Vankeuden täytäntöönpanossa keskeinen oikeudellinen lähtökohta on ns. normaalisuusperiaate, jonka mukaan vapaudenmenetyks on rangaistuksen ainoa sisältö, eikä muita oikeuksia tule rajoittaa enempää kuin on välttämätöntä. Tämä periaate on johdettavissa Suomen perustuslain 7 §:stä sekä vakiintuneesta perusoikeustulkinnasta, ja sitä tukevat myös Euroopan neuvoston vankilasäännöt.

Sopimusosastot toteuttavat käytännössä myös perustuslain 6 §:n mukaista yhdenvertaisuusperiaatetta, sillä ilman valtakunnallista velvoitetta niiden saatavuus jää alueellisesti epätasaiseksi. Tällöin vangit joutuvat eriarvoiseen asemaan sijoitusvankilan perusteella, mikä ei ole hyväksyttävää ilman hyväksyttävää ja oikeasuhtaista perustetta. Perusoikeuksien rajoituksia arvioitaessa keskeisiä kriteereitä ovat täsmällisyys, tarkkarajaisuus, hyväksyttävyyys ja suhteellisuus. Nyt ehdotettu sääntely ei täytä näitä vaatimuksia riittävän selkeästi.

Lakia alemmat säädökset ja määräykset

-

Rikosseuraamuslaitoksen valvontatoimivaltuudet

Varmuosastolle sijoittamista koskevan sääntelyn osalta korostuu suhteellisuusperiaate ja viimesijaisuuden vaatimus. Nykyinen lainsäädäntö sisältää jo yksityiskohtaiset säännökset viestinnän rajoittamisesta (esim. kuuntelu ja kirjeenvaihdon tarkastaminen), jolloin erillinen, mahdollisesti laajempi toimivaltasääntely varmuusosastolla muodostaa riskin päällekkäisestä ja ylimitoitetusta puuttumisesta perusoikeuksiin. Tämä voi johtaa tilanteeseen, jossa samanlaisessa asemassa olevia vankeja kohdellaan eri tavoin ilman objektiivisesti hyväksyttävää perustetta, mikä on ristiriidassa Suomen perustuslain 6 §:n kanssa.

Lisäksi on huomioitava Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö, jossa on korostettu, että vankien viestinnän rajoitusten tulee olla välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa ja

perustua selkeään lakiin (esim. EIS 8 artikla – yksityiselämän suoja). Epätäsmällinen sääntely lisää riskiä ihmisoikeusloukkauksista.

Lakiehdotuksen kohtaan Vankeuslaki 13 luku 2 § Tapaamistilat ja valvonta sekä Tutkintavankeuslaki 9 luku Tapaamiset 1 § Tapaaminen Rikosseuraamusala Talentia haluaa tuoda esiin lapsen oikeuden pitää yhteyttä läheisiinsä perus- ja ihmisoikeutena. Perustuslaki turvaa jokaiselle oikeuden luottamukselliseen viestintään ilman, että ulkopuoliset saavat oikeudettomasti tiedon hänen lähettämiensä tai hänelle osoitettujen viestien sisällöstä. Tämä tarkoittaa, että kirjeitä ja muita suljettuja viestejä ei saa avata, eikä hävittää, eikä puheluja saa kuunnella tai nauhoittaa.

Esityksen mukaan lapsitapaamisissa vangin ja lapsen välinen keskustelu voitaisiin kuunnella ja tallentaa teknisellä laitteella, jos se on välttämätöntä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Rikosseuraamusala Talentia haluaa tuoda esiin tarpeen suojata lapsen oikeutta luottamukselliseen viestintään vanhempansa kanssa silloin, kun se ei vaaranna lapsen etua. Lapsen edun arvioinnissa Rikosseuraamuslaitoksen on velvollisuus tehdä tiivistä yhteistyötä lapsen hyvinvointialueen kanssa ja mikäli lapsitapaamisessa ylittyisi kynnys tallentaa keskustelua teknisellä laitteella, ylittyy myös kynnys arvioida lapsen etua tilanteeseen liittyen.

Rahan ja muiden maksuvälineiden käyttö vankilassa

Rikosseuraamusala Talentia ry näkee, että esityksen mukaisesti henkilökohtaisen maksukortin laajempaan käyttöön vankeusaikana on perusteita. Vankilan arjessa on kuitenkin yksiköstä riippuen tekijöitä, jotka edellyttävät Rikosseuraamuslaitoksen oman maksukorttijärjestelmän säilyttämistä.

Rikosseuraamusala Talentia ry näkee, että lisäselvitystä vaatii arvio siitä, kuinka suurelle osalle vangeista tulnaisiin jatkossakin mahdollistamaan Rikosseuraamuslaitoksen maksukorttijärjestelmää. Minkälaisin perustein tämä järjestelmän käyttö mahdollistuu ja miten asiasta säädetään?

Ulkomaalaisvankien määrä on ollut kasvava viime vuosina ja tämä näkyy erityisesti suljetuissa vankiloissa. Näillä tutkintavangeilla tai vankeusvangeilla ei välttämättä ole pankkitiliä Suomessa, eikä oleskelulupaa tai henkilöllisyystodistusta, joiden avulla pankkitiliä voisi yrittää avata Suomessa.

Suljetuissa vankiloissa on erilaisia käytäntöjä niin henkilöllisyystodistuksen kuin pankkiasioinnin mahdollistamiseen. Poliisin lupapalveluiden kanssa tehdään yhteistyötä ja lupapalvelut voivat olla saavutettavia jopa vankilan tiloissa. Pankkiasiointi itsessään edellyttää aina pankin konttorilla käyntiä, mikä sitoo resurssia niin lupaprosessin käsittelynä kuin poistumisluvan toteuttamisena useamman vartijan saattaessa vankia pankkiasioinnilleen.

Henkilökohtaisen tilin käyttöönotto on myös aikaavievä prosessi. Henkilökohtaisen tilin avaaminen sisältäen henkilöllisyystodistuksen hankkimisen, pankin konttorilla asioimisen sekä pankkikortin vastaanottamisen vie useita viikkoja tai kuukausia, ja vaatii yleensä useamman poistumisluvan, olipa kyseessä suljettu tai avovankila.

Rikosseuraamusala Talentia ry toteaa, että uudistus ei olisi kustannusneutraali, eikä maksukorttien hallinnollisen työn väheneminen kompensoi henkilökohtaisten maksukorttien laajempaa käyttöönottoa, Rikosseuraamuslaitoksen maksukorttijärjestelmän säilyessä edelleen rinnalla.

Rikosseuraamusala Talentia ry haluaa nostaa esiin myös luonnoksen ehdotuskohtien 4.6 ja 4.8 vaikutukset toisiinsa. Poistumislupien kynnystä pankkiin tulisi madaltaa suljetuissa laitoksissa ja jo heti tutkintavankeusaikana, mikäli päätetään vahvistaa omien maksukorttien merkitystä vankeusaikana. Rikosseuraamusala Talentia ry ehdottaa, että harkitaan seuraavaa lisäystä 4 § Poistumislupa tärkeästä syystä: Poistumislupa voidaan myöntää, jos 2 §:ssä säädetyt edellytykset täyttyvät ja luvan myöntäminen on tärkeää vangin perheeseen, terveydenhuoltoon tai toimeentuloon liittyvästä syystä taikka työ-, koulutus-, sosiaali-, asunto-, pankki- tai muun vastaavan asian hoitamista varten.

Vankeuslain osalta ehdotuksessa 9 luku 3 § : "...Vangille on tällöin mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus siirtää rahaa maksuvälineeltä muulle pankkitilille, jollei siirron epäminen ole välttämätöntä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi." Lisäys lainsäädäntöön rahansiirtojen mahdollistamiseksi vaatii lisäohjeistusta siitä, mikä on riittävä mahdollisuus rahan siirtämiselle sekä millä keinoin mahdollisuus tulisi tarjota. Suljetuissa laitoksissa lähtökohtaisesti ei ole mahdollisuutta käyttää omia puhelimia tai tietokonetta, ja mikäli rahansiirtoja tulisi mahdollistaa näillä keinoin, sisältää uudistus tarpeen henkilöstöresurssille.

Vankilasta vapautuvan vangin kuljettaminen tahdosta riippumattomaan hoitoon

Rikosseuraamusala Talentia ry näkee esityksen hyvänä. Vankilasta vapautuvan henkilön kuljettaminen tahdosta riippumattomaan hoitoon on perusteltavissa julkisen vallan turvaamisveloitteella (PL 19 § ja 7 §), joka edellyttää viranomaisilta aktiivisia toimia terveyden ja turvallisuuden suojaamiseksi. Tässä yhteydessä oikeudellinen asema muuttuu olennaisesti: vanki siirtyy rikosoikeudellisesta seuraamusjärjestelmästä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaaksi. Toimivallan siirtymisen tulee olla normatiivisesti selkeä ja perustua lakiin.

Vangeille myönnettävät poistumisluvat

Rikosseuraamusala Talentia ry on samaa mieltä luonnoksen kanssa siitä, että poistumisluvan tarkoitus on tukea vangin yhteyksien säilymistä ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä vähentää vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja. Käytännössä poistumislupien mahdollistamisessa on merkittäviä eroja eri yksiköiden välillä sekä yksilötasolla. Ajankohtaisessa tilanteessa poistumisluvan saaminen pankkiin hakemaan pankkikorttia tai verkkopankkitunnuksia, asuntoasioissa, henkilöllisyystodistuksen hankkimiseksi, perhesuhteiden ylläpitämiseksi tai valvotuille tapaamisille tapaamaan lasta ei ole yhdenmukaista.

Erityisesti suljetuissa vankiloissa, joihin on sijoitettu vankeja, jotka eivät syystä tai toisesta vapaudu asteittaisen vapautumisen kautta, Rikosseuraamusala Talentia ry näkee, että poistumislupiin tulisi suhtautua erityisesti yhteiskuntaan kiinnittymisen näkökulmalla. Suljetusta vankilasta vapautuminen on aina erityinen tilanne. Vankilasta vapautuminen on aina merkittävä nivelvaihe ja riskikohta kuntoutuspolulla, myös nissä tilanteissa kun nivelvaiheessa on onnistuneesti muodostettu jatkumoa palveluiden välille.

Rikosseuraamusala Talentia ry näkee, että poistumisluvat sitovat resurssia niin lupaprosessina kuin myönnetyn poistumisluvan toimeenpanossa, ja nämä tulisi huomioida esityksen kustannusvaikutuksissa.

Rikosseuraamusala Talentia ry näkee tarpeelliseksi säätää poistumisluvasta, joka soveltuisi nykyistä paremmin tällaisiin toistuviin avolaitoksen asiointikäynteihin.

Rikosseuraamusala Talentia ry ehdottaa, että harkitaan seuraavaa lisäystä 4 § Poistumislupa tärkeästä syystä: Poistumislupa voidaan myöntää, jos 2 §:ssä säädetyt edellytykset täyttyvät ja luvan myöntäminen on tärkeää vangin perheeseen, terveydenhuoltoon tai toimeentuloon liittyvästä syystä taikka työ-, koulutus-, sosiaali-, asunto-, pankki- tai muun vastaavan asian hoitamista varten.

Hoitoon pääsystä ajankohdasta ilmoittaminen

Hoitoon pääsyn ajankohdan ilmoittamista koskeva sääntely liittyy sekä oikeusturvaan (PL 21 §) että turvallisuusharkintaan. Poikkeaminen ilmoittamisvelvollisuudesta merkitsee puuttumista vangin tiedonsaantioikeuteen, joten sen edellytysten tulee täyttää perusoikeuksien rajoitusedellytykset. Näin ollen poikkeamisen perusteet tulee säätää täsmällisesti laissa, eikä jättää pelkästään hallinnollisen harkinnan varaan.

Sijoittaminen vankilan ulkopuoliseen laitokseen / aikuiset vangit

Rikosseuraamusala Talentia ry näkee mahdollisuuden ulkopuoliseen sijoitteluun tärkeänä osana vangin kuntoutusta. Vankilan ulkopuoliseen laitokseen sijoittaminen liittyy keskeisesti kuntoutumiseen ja asteittaisen vapauttamisen periaatteeseen sekä uusintarikollisuuden ehkäisyyn. Rajaus, joka tosiasiallisesti sulkee pitkäaikaisvangit tämän mahdollisuuden ulkopuolelle, voi olla ongelmallinen suhteellisuusperiaatteen kannalta, mikäli yksilöllistä tarveharkintaa ei tehdä. Tällainen rajoitus voi heikentää myös Rikosseuraamuslaitoksen strategiaa tavoitteita rikoksettomaan elämäntapaan siirtymisestä.

Sijoittaminen vankilan ulkopuoliseen laitokseen / alle 18-vuotiaat vangit

Rikosseuraamusala Talentia ry näkee esityksen mukaisen vaihtoehdon alaikäisen vankeusvankin sijoittelulle myönteisenä kehityksenä. Rikosseuraamusala Talentia ry haluaa tuoda esiin, että alaikäisten vankeusvankien ulkopuoliseen kuntoutukseen sijoittamisen osuus näyttäytyy esityksessä epäselvältä niin kustannusvaikutusten kuin yhteistyön osalta.

Rikosseuraamusala Talentia ry katsoo, että alaikäisten henkilöiden kohdalla sijoitus ulkopuoliseen laitokseen tulisi olla ensisijainen vaihtoehto suljettuun laitokseen tai avolaitossijoitukseen nähden. Nähdäksemme alaikäisen vangin ulkopuolisen sijoittelun suunnittelusta tulisi Rikosseuraamuslaitoksessa vastata laillistettu sosiaalihuollon ammattihenkilö. Valmistelu ja varsinainen sijoitus vaatii sosiaalihuollon tietojen käsittelyä sekä säännöllistä ja aktiivista yhteistyötä lastensuojeluviranomaisten ja sijaishuollon kanssa ja arvioimme että tämä on tehtävä josta voi vastata ainoastaan sellainen Rikosseuraamuslaitoksen virkahenkilö joka on laillistettu sosiaalihuollon korkeakoulutettu.

Rikosseuraamusala Talentia ry:n asiantuntijuuden pohjalta käytäntö on osoittanut, että merkittävä osa vankilaan joutuvista alaikäisistä on jo huostaanotettu ja sijaishuollon palveluiden piirissä. Käytännössä vankilaan joutuminen on itsessään painava peruste huostaanotolle, sillä hyvinvointialueella on velvollisuus ottaa lapsi huostaan ja järjestää hänelle sijaishuolto, jos esimerkiksi lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla vastaavalla tavalla. Lisäksi avohuollon tukitoimien tulee osoittautua sopimattomiksi lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi, mahdottomiksi tai riittämättömiksi sekä sijaishuollon tulee olla lapsen edun mukaista. (Lastensuojelulaki 40 §.) Väkivaltaa ja muita rikoksia tekevät nuoret tulevat ikätovereitaan useammin sosioekonomisesti huono-osaisista perhetaustoista (Heiskanen ym. 2024).

Usein vankeuden aikana joudutaan miettimään sijaishuoltopaikan muutosta, sillä aikaisempi sijaishuoltopaikka on voinut osoittautua lapselle sopimattomaksi tai lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä arvioi, että lapsi on erityisen huolenpidon tarpeessa. Hyvinvointialueet joutuvat maksamaan sijaishuoltopaikasta vuorokausihinnan siinäkin tapauksessa, että lapsi on vankilassa, mikäli paikka halutaan lapselle säilyttää. Tämä ei hyvinvointialueiden taloudellisen tilanteen vuoksi ole välttämättä mahdollista ja tilanteissa saatetaan päätyä ratkaisuun, jossa lapsen sijaishuoltopaikka siirretään vankeusajaksi esimerkiksi jonkun läheisen luokse.

Ehdotettu uudistus on uusi lisävelvoite hyvinvointialueen sijoituksesta vastaavalle viranomaiselle yhteistyön, valmistelun ja päätöksenteon osalta yhdessä Rikosseuraamuslaitoksen kanssa. Hyvinvointialueella on varmistettava riittävä lastensuojelun viranomaisresurssi, jotta huolellinen valmistelu ja sijaishuollon aikainen valvonta toteutuu asiakasturvallisuus huomioiden. Pyydämme huomioimaan, että lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä valmistelee sijoituksen ja valitsee sijaishuoltopaikan. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän täytyy kuulla lapsen ja perheen toiveita ja tehdä yhteistyötä perheen kanssa sijoituspaikkaa valittaessa. Sijaishuoltopaikan valinnassa on huomioitava lapsen mahdollisuus ylläpitää läheisiä ihmissuhteita. Sijaishuollossa lapsen täytyy voida ottaa vastaan vieraita, vierailta sijaishuoltopaikan ulkopuolella ja pitää läheisiinsä yhteyttä muilla tavoin. Sijaishuoltopaikkaa valittaessa on huomioitava, että lapsi voi säilyttää yhteyden omaan kulttuuriinsa, uskontoonsa ja äidinkieleensä. (THL 2024a.)

Lisäksi pyydämme huomioimaan näissä tapauksissa lastensuojelulaitoksen erityisvaatimukset. Valtion taholta tulisi ensisijaisesti määritellä tarkemmin ohjeina ja suosituksina millaisia erityisvaatimuksia lastensuojelulaitokselta tulisi edellyttää laitossyhteisön lasten ja nuorten asiakasturvallisuuden näkökulmasta, ottaen huomioon kuitenkin se, mitä lastensuojelulaissa sanotaan erityisen huolenpidon järjestämisestä.

Lastensuojelulaissa on määritelty erikseen erityinen huolenpito, jota voidaan järjestää esimerkiksi paljon rikoksia tekevien nuorten elämäntilanteen tasaamiseksi. Nuori voi lisäksi käyttäytyä aggressiivisesti, karkailla toistuvasti, olla päihderiippuvainen, käyttäytyä itsetuhoisesti tai myydä itseään. Erityisen huolenpidon järjestämisen edellytyksenä on, ettei sijaishuoltoa ole lapsen hoidon ja huolenpidon tarve huomioon ottaen mahdollista järjestää muulla tavoin. Tavoitteena on katkaista lapsen itseensä kohdistuva vahingoittava käyttäytyminen ja mahdollistaa lapselle annettava kokonaisvaltainen huolenpito. Esimerkiksi ulkoilu ja muut käynnit laitoksen ulkopuolella ovat luvanvaraisia ja tapahtuvat henkilökunnan välittömässä valvonnassa. Merkitystä ei ole sillä, mitä nimitystä laitos erityisestä huolenpidosta käyttää. Jos toiminta vastaa sisällöltään erityistä huolenpitoa ja edellytykset sen järjestämiseen täyttyvät, viranhaltijan on tehtävä asianmukainen päätös erityisen huolenpidon järjestämisestä.

Päätöksen tulee perustua erityisen huolenpidon järjestämistä varten tehtyyn moniammatilliseen arvioon lapsen tilanteesta. Arvio perustuu sosiaalityön asiantuntemukseen sekä kasvatukselliseen, psykologiseen ja lääketieteelliseen asiantuntemukseen. Erityistä huolenpitoa voidaan järjestää enintään 30 vuorokauden ajan. Määräaika lasketaan erityisen huolenpidon tosiasiallisesta aloittamisesta. Päätös erityisen huolenpidon järjestämisestä raukeaa, jollei täytäntöönpanoa ole voitu aloittaa 90 vuorokauden kuluessa päätöksen tekemisestä. Erityistä huolenpitoa voidaan erittäin painavasta syystä jatkaa enintään 60 vuorokaudella, jos lapsen sijaishuollon järjestäminen sitä edelleen välttämättä edellyttää. Näin ollen erityinen huolenpito voi yhtäjaksoisesti kestää pisimmillään 90 vuorokautta. Erityinen huolenpito on lopetettava välittömästi, jos se osoittautuu tehottomaksi sille asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi tai sille ei ole enää tarvetta. (THL 2024b.)

Käytännössä lakimuutos voi aiheuttaa ristiriidan erityistä huolenpitoa koskevan sääntelyn kanssa. Mikäli alaikäisen vankeusvangin sijoittaminen ulkopuoliseen kuntoutukseen täyttää erityisen huolenpidon määritelmän, tulee siitä tehdä päätös erityisen huolenpidon järjestämisestä. Tämä päätös on tällä hetkellä vain määräaikainen, pisimmillään 90 vuorokautta. Lisäksi sitä säädellään tarkasti myös lopettamisen osalta.

Esityksessä kuvataan yhteistyön rakentumista alaikäisten ulkopuolisten sijoitusten osalta Rikosseuraamuslaitoksen, hyvinvointialueiden sekä Vankiterveydenhuollon välille. Yhteistyörakenteiden muodostaminen näiden toimijoiden välillä vaatii Rikosseuraamusala Talentia ry:n näkökulmasta edellyttää selkeiden prosessien määrittelyä sekä sääntelyä niin kustannusten kuin vastuiden osalta. Kustannukset, jotka muodostuvat alaikäisen vankilassaolosta, eivät yhdenmukaisesti ole verrattavissa sijashuoltopaikan kustannuksiin. Esityksellä kuvatus mallin mukaisesti niin valtion kuin hyvinvointialueiden resurssia sitoo yhteistyön malli, joka jatkuu tiiviinä koko ulkopuolisen sijoituksen ajan.

Esityksessä ei ole tuotu esiin esimerkiksi Valtion koulukotien rooleja, jotka tälläkin hetkellä järjestävät esimerkiksi erityistä huolenpitoa. Valtion koulukotien tavoitteena on vastata kaikkein vaikeimmissa ja haastavimmissa tilanteissa olevien lasten huollosta. Rikoksilla, aggressiivisella käytöksellä ja esimerkiksi päihteiden väärinkäytöllä oireilevien lasten voidaan nähdä olevan kaikkein vaikeimmissa tilanteissa. Esimerkiksi Pohjolan (2022) ”Valtion koulukotien kehittäminen osana sosiaali- ja terveystalvelujen uudistamista” on määritelty, että ”moninkertaisten vaikeuksien kanssa kamppailevien lasten etu on saada palvelut saumattomasti yhtenäisen valikon muodostamasta palvelujärjestelmästä, jolloin valtion koulukotien tulisi sijoittua muun lastensuojelun ja erikoistalveluiden yhteyteen. Selvityksessä esitetään valtion koulukotien sijoittumista yhden yhteistyöalueen toiminnaksi valtakunnallisena erikoistalveluna.”

Rikosseuraamusala Talentia ry pyytää selkeyttä myös luonnoksen mukaisen esityksen suhteesta hallituksen esitykseen eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi.

Lähteet:

Heiskanen, L., Aaltonen, M., Pitkänen, J., Suonpää, K., Martikainen, P. (2024) Vakavaa väkivaltaa tekevät nuoret - perhetausta, oheisrikollisuus ja rikosurat suomalaisessa rekisteriaineistossa. Kriminologia, Vuosikerta. 4, Nro 1, Sivut 38-50.

Lastensuojelulaki 417/2007 40 § Velvollisuus huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen. Finlex.

Pohjola, A. (2022) Valtion koulukotien kehittäminen osana sosiaali- ja terveystalvelujen uudistamista. Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2022:4.

THL (2024a) Sijaishuoltopaikan valinta. Lastensuojelun käsikirja.

THL (2024b) Erityinen huolenpito. Lastensuojelun käsikirja.

Muut mahdolliset huomiot esitysluonnoksesta

-

Raittola Familia
Rikosseuraamusala Talentia ry

Raittola Familia

